

ทองพาทย์มีตะวันตก : รมชนเข้มแข็ง

ในรอบปีที่ผ่านมา งานวิจัยในชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตกได้ดำเนินงานอย่างสอดคล้องกับเป้าหมายของชุดโครงการในระยะที่ 2 (พ.ศ. 2548-2550) ที่เน้นให้ชุมชนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการทรัพยากรชีวภาพด้วยฐานความรู้ที่ได้จากงานวิจัย และเน้นการสร้างความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่เพื่อสนับสนุนระบบการศึกษาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สรูปกิจกรรมและผลงานวิจัยเด่นในรอบปีที่ผ่านมาได้ดังนี้

การประชุมวิชาการทองผาภูมิตะวันตก

จัดขึ้นเมื่อวันที่ 19-22 มีนาคม พ.ศ. 2550 โรงแรมเอกไพลิน ริเวอร์แคว รีสอร์ท จ.กาญจนบุรี ภายใต้หัวข้อการจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ (Area-based research) เชื่อมโยงความรู้สู่อนาคตทองผาภูมิ เพื่อนำเสนอผลงานทางวิชาการและของดีห้วยเขียงซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานวิจัยในพื้นที่ ฝ่ายเลขานุการโครงการ BRT คณะนักวิจัยและนิสิตนักศึกษาในชุดโครงการต้องทำงานกันอย่างหนัก โดยมีการประชุมเพื่อจัดเตรียมงานทั้งสิ้น 7 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของการประชุมเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. พ.ศ. 2549 หลังจากนั้นได้มีการประชุมอย่างต่อเนื่องอีก 6 ครั้ง โดยเป็นการ

ประชุมภายในกลุ่มย่อยระบบนิเวศน้ำ ระบบนิเวศสังคมมนุษย์ กลุ่มการใช้ประโยชน์ กลุ่มระบบนิเวศบก (พืช) และกลุ่มระบบนิเวศบก (สัตว์) ผลที่ได้จากการประชุมของแต่ละกลุ่มย่อยคือ บทความทางวิชาการ จำนวน 48 เรื่อง และบทความในจดหมายข่าว BRT ฉบับที่ 21 ซึ่งเป็นฉบับพิเศษที่ได้ตีพิมพ์ไปเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้กำลังอยู่ในระหว่างการจัดทำเป็นหนังสือ “รายงานการวิจัยในโครงการ BRT 2550 : ชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตก” พิมพ์ 4 สีตลอดทั้งเล่ม ความยาวประมาณ 600 หน้า

การประชุมวิชาการทองผาภูมิตะวันตกครั้งนี้ได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมประชุมทั้งนักวิจัย นิสิตนักศึกษา ชาวบ้าน และภาคเอกชนเข้าร่วมกว่า 300 คน มีการบรรยาย 37 เรื่อง โปสเตอร์ 38 เรื่อง และนิทรรศการแสดงผลงานในชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตก ซึ่งได้นำผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นผลงานจากชุดโครงการมาจัดแสดง อาทิ กระป๋องกำจัดไรฝุ่น หนังสือใหม่จากชุดโครงการ จดหมายข่าวฉบับทองผาภูมิตะวันตก ประมวลภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์ บทความที่ลงในนิตยสารต่างๆ วิดีโตรีายการโทรทัศน์ ประมวลภาพกิจกรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ ทีมงานของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ยังได้ร่วมจัดนิทรรศการในหัวข้อ “หญ้าแฝก” อีกด้วย

ปลงานเด่น

กุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนตะวันตก

ผศ.ดร.จากรุวรรณ ขำเพชร และคณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าชุมชนในพื้นที่ชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตกมีความหลากหลายของวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม แต่ละครอบครัวได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทำเกษตรแผนใหม่ในรูปแบบเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการพาณิชย์ที่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ซึ่งยังผลให้ระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบเกื้อกูลและความหลากหลายของระบบนิเวศถูกทำลายไปได้

เกิดโคนกับการจัดการที่ยั่งยืน

อาจารย์จิรพันธ์ ชีระกุลพิศุทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ในสวนป่าทองผาภูมิพบเห็ดโคนทั้งสิ้น 4 ชนิด มูลค่ารวมสุทธิจากการใช้ประโยชน์จากเห็ดโคนของชาวบ้านมีค่า 685,821 บาท/ปี โดยภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนแฝงความหมายเอาไว้ซึ่งการพึ่งพิงประโยชน์จากเห็ดโคนอย่างยั่งยืน เช่น วิธีการเก็บต้องใช้มือถอน เวลาดึงเห็ดอย่าดึงทั้งก้าน เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของคนในสมัยก่อนที่ต้องการให้มีเห็ดโคนไว้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

หญ้าแฝก

“หญ้าแฝก” มีความสำคัญในการช่วยรักษาดิน เพราะมีรากที่ยาวและหยั่งลึกเข้าไปในดินจึงป้องกันการกัดเซาะของผิวดินได้เป็นอย่างดีและทำให้ดินเกิดความชุ่มชื้น บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จึงส่งเสริมให้มีการปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ตามบริเวณริมถนนที่ลาดชัน บริเวณไหล่เขา และริมสระน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านใน ต.ห้วยเขย่ง ยังนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์ในการทำผลิตภัณฑ์หลากหลายอย่างเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม เช่น ทำหมวก ตะกร้า เป็นต้น

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้จัดโครงการครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมแนวความคิดเรื่องการอยู่อย่างพอเพียงให้แก่ชุมชน ต.ห้วยเขย่ง โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนตระหนักถึงการลดรายจ่ายของครอบครัว เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเรื่องการออมเงิน โดยครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับการสนับสนุนให้มีการเลี้ยงสัตว์และปลูกผักกินเองในครอบครัว ภายใต้ข้อกำหนดร่วมกันของผู้เข้าร่วมโครงการ

เช่น สมาชิกในครอบครัวต้องงดหรือลดเหล้าทุกวันพระ, ออมเงินอย่างน้อยวันละ 1 บาท, จัดบันทึกรายรับ-รายจ่ายทุกวัน เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันโครงการกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินงานและมีครอบครัวที่สนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก

คนกับช้างบริเวณพื้นที่ป่าของพญาภิวัตน์

นายพิเชฐ นุ่นโต และ รศ.ดร.สมโภชน์ ศรีโกสุมมาตร มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่าช้างส่วนใหญ่มีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยการหยุดอยู่กับที่หรือหลบซ่อนตัว ผู้วิจัยกำลังดำเนินการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในขั้นต่อไป โดยนำผลการศึกษาพฤติกรรมตอบสนองของช้างต่อสิ่งเร้ามาประเมินวิธีการที่ดีที่สุดในการขับไล่ช้างให้เหมาะสมกับพื้นที่

ถ่ายทอดเทคโนโลยี..ขยายพันธุ์พืชสู่ชุมชน

ดร.พัชรินทร์ เก่งกาจ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้คัดเลือกพืชดอกหอมชนิดที่เหมาะสมมาทำการขยายพันธุ์เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชุมชนในพื้นที่ 5 ชนิด ได้แก่ คำมอกหลวง ข้าหลวงหลังลาย ตะลุมพุก เอื้องแซะ และยี่หุบป्ली ซึ่งพบว่าพืชแต่ละชนิดมีความเหมาะสมในการขยายพันธุ์ด้วยวิธีที่แตกต่างกันไป

เข้รอกกับบกบกากพืพลมเกสรลีนจี้ ต.ห้วยเขย่ง

นายพงษ์ศักดิ์ จิณฤทธิ์ และ รศ.ดร.สาวิตรี มาลัยพันธุ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า แมลงที่เข้าผสมเกสรลีนจี้ในแปลงทดลองมากที่สุดคือชันโรงชนิด *Trigona collina* ระยะห่างระหว่างรังชันโรงกับต้นลีนจี้ที่จะช่วยให้การผสมเกสรมีคุณภาพสูงสุดต้องมีระยะไม่เกิน 5-10 เมตร ถ้าพบชันโรงจำนวน 110 ตัวต่อต้น จะทำให้การติดผลสูงสุดถึง 82 เปอร์เซ็นต์ งานวิจัยดังกล่าว อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาผลผลิตลีนจี้ในพื้นที่ที่ประสบปัญหาติดผลน้อยและไม่มีคุณภาพ

หญ้าและการใช้ประโยชน์

นางสาวสุคนธ์ทิพย์ บุญวงศ์ และ ดร.ก่องกานดา ชยามฤต กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พบว่าในพื้นที่ทองผาภูมิตะวันตก มีหญ้าทั้งหมด 66 ชนิด ใน 40 สกุล ในจำนวนนี้เป็นหญ้าที่เป็นพืชต่างถิ่น (Alien species) จำนวน 2 ชนิด คือ หญ้ากินนี และหญ้ารัฐซี ซึ่งแพร่กระจายเข้ามาจากการวางแนวท่อก๊าซ นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านในพื้นที่มีการนำหญ้าบางชนิดมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ หญ้าคา และหญ้าไม้กวาด เป็นต้น

การค้นพบสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่

ในช่วงปีที่ผ่านมาพบสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่ของโลกในทองผาภูมิตะวันตก 1 ชนิด คือ มวนมอส (*Timasius chesadai* Chen, Nieser & Lekprayoon, 2006) และสิ่งมีชีวิตรายงานใหม่ในประเทศไทย 7 ชนิด ได้แก่ มวนหัวหนาม (*Ochterus marginatus* (Latreille, 1804)) เฝิร์น 5 ชนิด และ 1 พันธุ์ เช่น *Adiantum philippense* L. var. *subjunonicum* H. Christ, *Arachniodes coniiifolia* (Moore) Ching ไผ่ 2 ชนิด ได้แก่ ไผ่มันหมู (*Dendrocalamus copelandii* (Gamble ex Brandis) N.H. Xia & C.M.A. Stapleton) และไผ่ทกลำ (*Gigantochloa macrostachya* Kurz)

ลิสต์รายชื่อ 2 รายการ

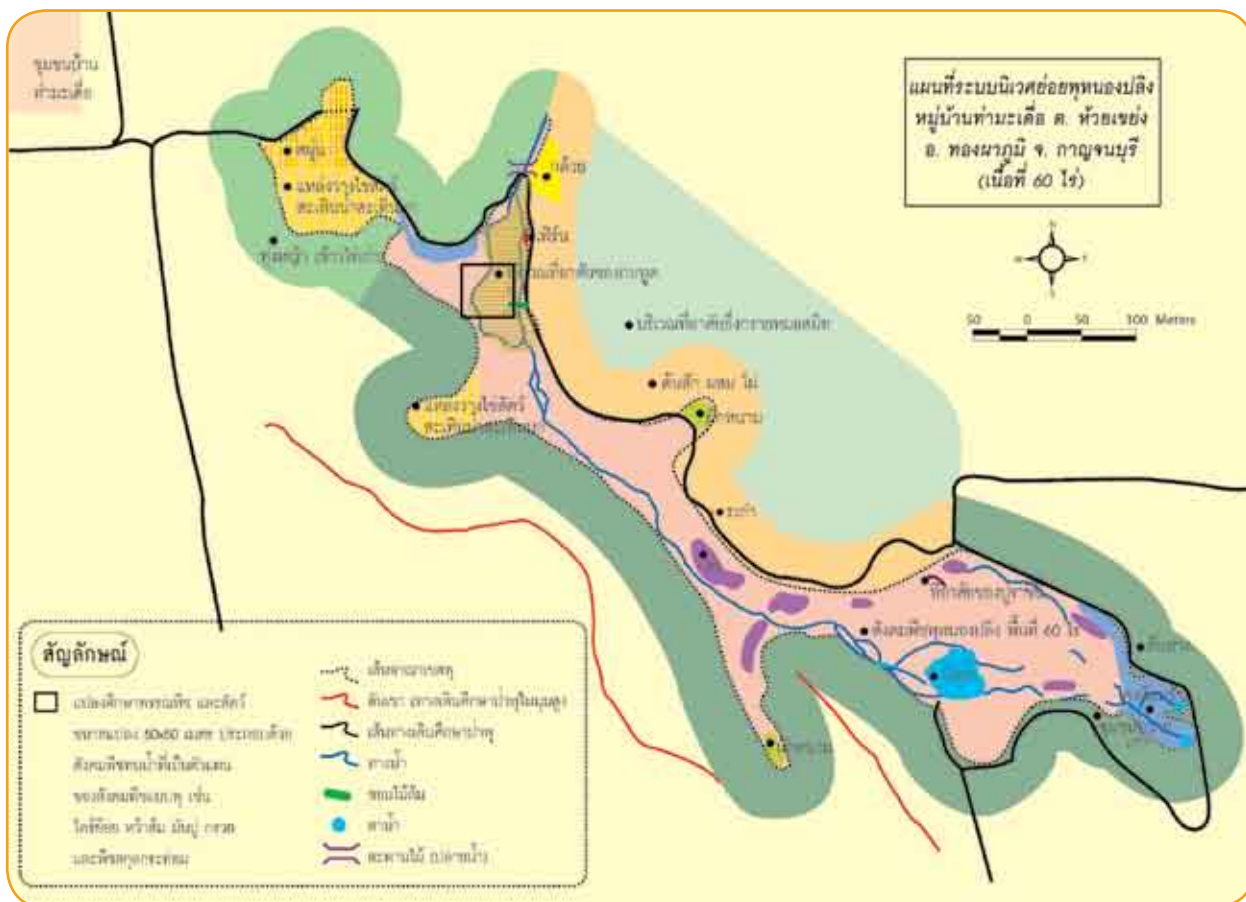
งานวิจัยไผ่ โดย ผศ.ดร.อำร อินทรสังข์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้ยื่นจดสิทธิบัตร จำนวน 2 รายการ คือ สูตรสมุนไพรควบคุมกำจัดไผ่ที่มีสารสกัดจากกานพลูเป็นส่วนประกอบหลัก 1 รายการ และสูตรสมุนไพรควบคุมกำจัดไผ่ที่มีสารสกัดจากอบเชยเป็นส่วนประกอบหลัก 1 รายการ ซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานวิจัยไผ่ในพื้นที่ ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 และปัจจุบันกำลังพัฒนาการป้องกันกำจัดไผ่จากสารธรรมชาติดังกล่าว เตรียมวางจำหน่ายในท้องตลาด

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ : พุทองปลิง

ในปี พ.ศ. 2550 โครงการ BRT และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ร่วมขยายงานการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ในท้องถิ่นแก่เยาวชนและชุมชน ต.ห้วยเขย่ง โดยได้จัดโครงการสร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติพุทองปลิง ณ หมู่บ้านท่ามะเดื่อ ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี ซึ่งมุ่งเน้นให้ครู-นักเรียน เยาวชนและชุมชนในพื้นที่ ต.ห้วยเขย่ง ได้ใช้เส้นทางศึกษาธรรมชาติและพื้นที่ธรรมชาติพุทองปลิงเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งในเรื่องระบบนิเวศย่อย ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งโครงการนี้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น ต.ห้วยเขย่ง เป็นอย่างดี อาทิ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านท่ามะเดื่อ สภาผู้นำ ต.ห้วยเขย่ง และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เป็นต้น

ปัจจุบันโครงการดังกล่าวกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินงาน โดยมีทีมงานจากหลายภาคส่วนเข้าร่วมดำเนินการ อาทิ ทีมงานจาก ออป. ได้ทำการสำรวจแนวการตัดผ่านของเส้นทาง ซึ่งมีระยะทางประมาณ 300-400 เมตร โดยตัดผ่านจุดศึกษาธรรมชาติที่น่าสนใจหลายจุด เช่น จุดที่มองเห็นระบบนิเวศพุได้ชัดเจน จุดศึกษาบรกกพืช ดงเตย ดงหอมช้าง และดงพีชอิงอาศัย เป็นต้น นอกจากนี้ทางโครงการ BRT กำลังดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยและข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้ประกอบการจัดทำจุดศึกษาและคู่มือศึกษาธรรมชาติต่อไป

.....

หนังสือและเอกสารวิชาการ

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการทำวิจัยในพื้นที่ได้ถูกนำมาเผยแพร่จัดทำเป็นหนังสือถึงวิชาการ ภายใต้ชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตกจำนวน 3 เล่ม คือ พรรณไม้ในป่าพุทที่ทองผาภูมิตะวันตก โดย อาจารย์ปริญญญุช ตรีมาศ และคณะ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่ทองผาภูมิตะวันตก โดย ผศ.ดร.วิเชษฐ์ คนชื่อ และคณะ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มวนน้ำที่ทองผาภูมิตะวันตก โดย รศ.ดร.จรียา เล็กประยูร และคณะ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังได้รวบรวมผลงานทั้งหมดนำเสนอผ่านจดหมายข่าว BRT ฉบับที่ 21 พิเศษ เนื่องในการประชุมวิชาการทองผาภูมิตะวันตก

.....

เผยแพร่ความรู้

โรงเรียนในพื้นที่ : โครงการ BRT ได้นำคาราวาน

นิทรรศการผลงานวิจัยในชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตกลงพื้นที่เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2550 ได้จัดนิทรรศการของดีห้วยเขย่งเนื่องในวันปลูกต้นไม้ห้วยเขย่ง ที่โรงเรียนบ้านห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี โดยนำเสนอของดีห้วยเขย่ง อาทิ พืชและสัตว์ชนิดใหม่ของโลก ชนิดที่หายากและควรรักษา การอนุรักษ์ รวมทั้งสิ่งมีชีวิตบางชนิดที่มีศักยภาพในการนำไปใช้

ประโยชน์ หลังจากนั้นวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2550 จัดนิทรรศการของป่าสร้างรายได้ ที่โรงเรียนสมาคมป่าไม้ฯ ต.ห้วยเขย่ง อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี เนื่องในงานสัปดาห์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ งานนี้เน้นนำเสนอข้อมูลมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากร โดยได้หยิบยกเห็ดโคนขึ้นมาเป็นกรณีตัวอย่าง รวมถึงความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์เห็ดโคน

มหกรรมพืชสวนโลก 2006 : จัดเมื่อ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.

2549 - 31 มกราคม พ.ศ. 2550 จ.เชียงใหม่ ผลงานวิจัยในชุดโครงการทองผาภูมิตะวันตกได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยสร้างสีสันในข้อมนิทรรศการของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ภายใต้หัวข้อ Biodiversity in Thong Pha Phum นำเสนอเรื่องราวพุดหนองปลิงห้องเรียนธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตชนิดใหม่ของโลก สิ่งมีชีวิตหายากและพบครั้งแรกในประเทศไทย รวมถึงเรื่องราวของชุมชนห้วยเขย่งกับโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก

สื่อสาธารณะ : ผลงานวิจัยในพื้นที่ยังได้ถูกนำเสนอผ่าน

สารคดีและสื่อสาธารณะหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ รายการ “คนหวงแผ่นดิน” โดย บริษัท พาโนรามา เวิร์ดไวด์ จำกัด ได้ถ่ายทอดความงามของธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบพอเพียงของชุมชนห้วยเขย่งที่สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ในตอน “ภูมิปัญญาคีนถิ่นทองผาภูมิตะวันตก” ออกอากาศในเช้าวันเสาร์ ที่

4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ทางช่อง 11 รายการ “นักสำรวจ” เป็นรายการสำหรับเด็กได้นำเสนอเรื่องราวของพุดหนองปลิงจำนวน 2 ตอน ปรากฏนี้ และเตยใหญ่ ออกอากาศเมื่อวันที่ 1, 8, 15 และ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนไทยได้รู้จักกับทรัพยากรท้องถิ่นของไทย รายการ Family news alert ออกอากาศทางจานดาวเทียมสามารถช่อง NBT 5 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ที่ผ่านมา ได้สัมภาษณ์ รศ.สุชาติา ชินะจิตร ผู้อำนวยการ สกว.ฝ่าย 3 และนายถาวร สาริมาพันธ์ ฝ่ายเลขานุการโครงการ BRT ถึงความเป็นมาของโครงการ BRT และหนังสือ สามสี เรื่องของฉันทน์ที่เกี่ยวกับ “พุด” ซึ่งเป็นหนังสือการ์ตูนสำหรับเยาวชน เผยแพร่ชีววิทยาและความสำคัญของทรัพยากรชนิดนี้เพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน